

A forradalom és hőse

Kortársak emlékezése Magyar Katalinra, 1956 vértanújára

Egykori iskolatársai emlékeztek tegnap a Hegyvidéki Galériában Magyar Katalinra, az 1956-os forradalomban tizenhat éves korában elhunyt diáklányra. A budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnázium egykori diákja előtt november 10-ig emlékkiállítással is tisztelgetnek, amelyet egykori iskolatársai műveiből rendeztek.

■ P. SZABÓ ERNŐ

E művek jó néhányja éppen a forradalom napjaiban született, a tizenhat-tizenhét éves diákok közül ebben is megörökítették rajzaikkal a forradalom eseményeit, helyszíneit. *Kocsis Imre* egyik szénrajzán például halott forradalmárt látunk; kvarellje a Gellért teret ábrázolja, *le Baranyay András* tollrajzai is hitelesen idézik fel a forradalmi napokat. Más alkotók munkái, például *Polgár Ildikó* szitanyomott fajnizai később születtek, mintegy történelmi távlatból ábrázolják egykori fotók segítségével az eseményeket. Ifj. *Koffán Károly* komputergrafikáján mintha a vörös csillagot átnánk darabokra törni, hasonló motívum jelenik meg *Szathmáry György* '56 – októberi robbanás című plasztikáján is. A forradalomra

Kótai József: Szent György

és annak egyik áldozatára, *Magyar Katalinra* emlékeznek e művek a Hegyvidéki Galériában, más egykori iskolatársak alkotásaival egyetemben.

Versek is születtek, amelyek a szép, tehetséges, a Tétényi úti kórházban 1956 őszén napokon keresztül sebesülteket ápoló lány alakját, hősiességét idézik meg. Például a harcokban megsebesült *Ágh István* megindító sorai, amelyek azután születtek, hogy november

7-én a Liszt Ferenc téren, ahová a mentőszolgálattal sebesültekért ment, Katalin halálos sorozatot kapott, s ahol *Ágh István* unokabátyja lefénnyépezte a kabáttal letakart, halálában is szép arcú vértanút, akit a költő a kórházban is látott néhány nappal korábban. Az egykori iskolatárs, *Kormos Gabriella* költeményében a többi között ez olvasható: „Eszme lettél... / Ősz? ... Tél? ... Tavasz vagy! / Történ is ígérlet és remény / Lázító való – élő intelem.” Gabriellának, aki naplójában is megható átéléssel fogalmazta meg, mit is jelentett a korszak fiataljainak a forradalom, sajnos mára nyomra veszett – jó lenne tudni, él-e valahol, külföldön talán –, *Vasbányai Ferenc* tanár úr azonban, aki akkoriban a fiúkéllégiumban volt nevelőtanár a Somlói úton, ma is élénken emlékszik az egykori történetekre. Ő volt az, aki 1957 tavaszán elkísérte Magyar Katalin szüleit a Tétényi útra, a kórház kertjében ideiglenesen eltemetett diáklány exhumálására. Kati arcképe még az osztály érettségi tablójára sem kerülhetett ki. A tanár urat elbocsátotta a Képző- és Iparművészeti Gimnázium akkori igazgatója, igaz, segített neki elhelyezkedni, így aztán negyven évig tanított a József Attila Gimnáziumban.

Magyar Katalin

1940-1956

Nem tudhatjuk, él-e még gyilkosa – az orosz katona, aki célba lőtt rá, mikor menekülni próbált a „megsorozott” mentőautóból – és hogy mire emlékszik.

Egykori barátai és osztálytársai körében azonban ma is eleven a vidám, csinos leány emléke. 1990. november 10-én emléktáblát avattak régi iskolájának aulájában, idős édesanyjának, Magyar Ferencnének jelenlétében, onnan mosolyog arca a mai diákseregre.

Magyar Kati története megjelent a MAI NAP 1990. XII. 12-i számában; Kő András szép írását a szerző engedélyével közöljük.

Balás Piri László

Magyar és Katalin és vértanú

MEGHALT, MERT SEGÍTETT

Egy kiskatona vitte Mosonmagyaróvárra a levelet szüleihez. Ez volt életének legszomorúbb küldetése. A levélben, amely ott lapult a táskájában, szó szerint ez volt olvasható:

„Kedves Barátom! Nekem jutott az a nehéz feladat, hogy közöljem Önnel a szomorú hírt: kislánya, Katika 1956. november 7-én hősi halált halt Budapesten, a Liszt Ferenc téren. A Tétényi úti Kórházban vállalt betegápolást. Angyala volt a kórháznak. Önfeláldozó szeretettel virrasztott a sebesültek mellett. Ápolta, vigasztalta őket.”

Dízsírhelyen

Így folytatódnak a sorok:

„November 7-én betegért ment ki a mentőszolgálat. Ő is velük ment. Egy súlyos, haslövéses sérültet vettek fel. A Liszt Ferenc téren nagy tűzharcba kerültek. Itt érte a halálos sorozat.

Bemutattam érte az engesztelő szentmisét. Itt temettük el, mélyen megrendülve, a kórház parkjában, dízsírhelyen, 1956. november 10-én.

Tudom, minden emberi vigasztalás kevés most. Kérem az irgalmas Jézust, vigasztalja meg összetört szívünket.

Mély együttérzéssel maradok Körmendy Béla rk. hitoktató lelkész.

Bp. 1956. november 10.”

Vajon hány ilyen levelet fogalmazott akkoriban Körmendy Béla lelkész úr, s vajon ő él-e, meghalt-e, s ha él, emlékszik-e a fájdalom súlyára?

Katy, Katy, Katy

Egy héttel halála előtt még otthon járt. Így rendelte a Legfelsőbb Hadúr. Hegyeshalomra mentek orvosságért, s ő beugrott Mosonmagyaróvárra a szüleihez, testvéréhez.

Csókokkal búcsúzott.

Éjfélkor állt meg a ház előtt az a kocsi, amely Pestre vitte... és az örökkévalóságba.

Édesapja még kérlelte: Ne menj! Kati, maradj itthon!

Azt válaszolta, amit a sorsa mondatott vele: Édesapám, megígértem, hogy visszamegyek, és becsület is van a világon!

Ezt egy tizenhat éves lány mondta ki, hogy annyi évvel a halála után mi most eltöprengjünk a szavakon, ha tudunk.

És akkor még ott, Mosonmagyaróváron, az utolsó találkozáskor elbeszélte, hogy a Tétényi úti Kórházba szállított sebesült orosz katonákat senki sem akarta ápolni, amikor ő kijelentette: Ezen a helyen nincsenek ellenségek, csak betegek!

Katy, Katy, Katy – visszhangzottak a szavak, mert a sebesült orosz katonák csak az ő nevét kiáltozták, mástól nem akartak elfogadni se gyógyszert, se élelmet. Attól féltek ugyanis, hogy megmérgezik őket.

Azt mondta az édesapja: büszke vagyok rád, Katikám!

A hajába túrt az édesapja, és jajveszékelve kiáltozta a leánya nevét, amikor közölték vele a halálhírét. Katyerinát – orosz katonák ölték meg.

Hárman voltak a mentőautóban. Egy Goldberger gyári munkáslány, Kati, a művészeti gimnazista és a sofőr. Egy kilencéves kisfiúért szólt a harang, aki a Liszt Ferenc téren sebesült meg. A Tétényi útra telefonáltak, mert a közelben egyik kórház sem fogadott sérülteket. A kisfiú már bent feküdt a mentőautóban, a sofőr egy kis utcába igyekezett, abban a hiszemben, hogy ott majd meghúzódhat, amíg a harcok elcsitulnak, de szembe találta magát egy orosz tankkal.

Két sorozat

A következő pillanatban a tank a mentőautót megsorozta. A gyerek fejét szétloccsantotta egy golyó, meg is halt azon nyomban, egy másik golyó Katit találta.

A sofőr és a munkáslány kúsza próbálták megközelíteni az egyik épületet.

Kati, gyere! – mondta a sofőr.

Kati azt felelte: szevasztok, én meghalok! A sofőr visszament, hogy kihúzza a sérült lányt, de amikor már az utcán voltak, Kati kapott egy újabb sorozatot.

Ott halt meg a ház előtt, az utca kövén.

A sofőr, Katona Sándor, aki súlyos lábsérüléssel megúsza, felépülése után bekopogott Mosonmagyaróvárra Kati szüleihez – így értesültek Magyar Ferencék a részletekről.

A sofőr, ha olvassa e sorokat, mond-e egy imát halott társáért? S az elmúlt harmincnégy évben hányszor jutott eszébe az a végzetes óra?

Káderlap

A zenetanár azt mondta: vétek, ha nem megy zenésznék. Zongorázott, és már voltak önálló szerzeményei is.

A rajztanár azt mondta: vétek, ha nem rajzművészként keresi majd a kenyerét.

A nyolcvannégy éves, burgenlandi születésű édesanyja ma azt mondja: az ő tudta nélkül jelentkezett a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba. (Ma szakközépiskola.) S amikor megkapta az értesítést a felvételi vizsgára, az édesanyja megjegyezte: úgysem fognak felvenni, a rossz káderlapod miatt.

Az édesapa, Magyar Ferenc 1979-ben meghalt, 1945 előtt a mosonmagyaróvári főhercegi uradalomban dolgozott. 1945 tavaszán Ausztriában kötöttek ki, de még az év augusztusában, a zónakiigazítás következtében visszasoroltattak Magyarországra. Ez a múlt elég volt ahhoz, hogy az édesapát később egy évre Tökölre internálják, s a két kislányt egyedül nevelje az édesanya.

Kati ötvenhatos tisztessége elegendő volt ahhoz, hogy az édesapát megint egy évre Tökölön becsukják, ráfogva például, hogy azért utazott fel október 23-án Budapestre, hogy megszervezze az „ellenforradalmat”. Pedig csak hivatalos kiküldetésben járt a fővárosban, s ekkor találkozott a lányával is.

Kati harmadikos volt a gimnáziumban a forradalom kitörésekor. A Somlói úti kollégiumban lakott, és itt érte őt és társnőit a rádió felhívása, hogy adjanak vért a Karolina úton. Innen kerültek át aztán a Tétényi úti kórtermekbe.

Nemrégiben, Magyar Katalin emléktáblájának leleplezésekor a Török Pál utcai szakközépiskolában egy hajdani, párhuzamos osztályba járó diáktárs emlékezett. Kati többször is kocsin volt – mondta –, és kint járt a helyszíneken, a harcok idején. Én egy fiatal, szép, sötét hajú, mindig

mosolygós, eleven szemű lányra emlékszem, akinek minden gesztusa életszeretetről árulkodott.

Az édesanya így írta le Kati külsejét: bronzhaja volt, kreol bőre és kék szeme.

És hozzátette: ma sem tudok napirendre térni a történetek felett.

Ima

– Vallásos vagyok – mondja az édesanyja. – Amikor Kati meghalt, elmentem a templomba, de nem tudtam imádkozni. Csak álltam ott, és néztem a falakat. És egyszerűen nem jött ima a számra. Aztán egyszer elmentem gyónni, és elmondtam a papnak, hogy mi bánt. Azt felelte, a jelenlétem a templomban annyi, mintha imádkoztam volna; nem káromoltam az Úristent; ennek így kellett történnie. De akkora a fájdalom – hasított belém –, hogy nem tudok megszólalni.

Babérkoszorú

1957 tavaszán a Tétényi úti Kórház értesítette a családot, hogy Kati földi maradványai nem maradhatnak tovább a kertben. A kihantoláskor ott volt az egész osztály, a család részéről az édesapa és Magyar Ferenc nővére. Aki látta a kihantolást, állítja, hogy a fehér lepedőbe csavart holttest olyan volt tavasszal is, mint amikor eltemették. A föld megőrizte a fiatalágát, a szépségét.

A mosonmagyaróvári temetőbe került. Fél évre rá elkészült a kriptá, s akkor átvitték oda. Amikor Magyar Ferenc – már győri lakosként – nyugdíjba ment, a kocsit eladták, s mivel körülményes volt Óvárra utazni, ezért Katit áthelyezték végső nyugalóhelyére, a győri temetőbe. Itt fekszik a családi sírboltban, egy kicsiny koporsóban.

A forradalom tizedik évfordulóján a szülők felkeresték Kati sírját, még Mosonmagyaróvárott. És legnagyobb megdöbbenésükre egy babérkoszorút találtak a síron. A temető gondnoknője felháborodva mesélte, milyen

kellemetlenségei származtak ebből. A piros-fehér-zöld szalagot már ő vette le a koszorúról.

A következő évben a Magyar házaspár külföldre készült. A valutát már megkapták, az útlevelet azonban visszautasították. Az útleveles feltette a kérdést: tudja-e Magyar elvtárs, hogy miért nem utazhatnak? Hát, a babérkoszorú miatt... Az óvári rendőrség értesítette a győrieket.

– Milyen ostobának néznek maguk engem – mondta Magyar Ferenc –, hogy azt hiszik, tíz évvel a lányom halála után babérkoszorút viszek a sírjára...

Levél, haza

1956. október 23-án Kati levelet adott fel az édesanyjának, de a levelet a forradalmi események miatt csak november 17-én postázták, amikor a család már tudta, hogy lányuk meghalt. A levélben többek között ez állt:

„....Jó a főiskolásoknak. Nekik már eltörölték az orosz nyelvet, nem kell tanulni. Remélem, sikerülni fog a diákszálláson kivívni, hogy nekünk se legyen. Nagyon jó volna. Mázsás teher szakadna le a szívemről. (...) Várom az aput, remélem, küldesz vele levelet. (...) Végre itt az apu. Most jöttem tőle a Körtérről. Nagyon szépen köszönök mindent. Kaptam egy kilogramm nápolyit. Írtó finom, nagyon jó, friss. Édes volt az apu. Elkezdett mesélni nekem, hogy szép dolog a szerelem, de ameddig diploma nincs, addig semmi komolyabb dologra ne gondoljak. Azt hittem, megesszem, olyan édes volt. De most már befejeztem, mert soha nem fogom feladni. Nem várom meg, amíg apu hazautazik, ma föladom. Kati”

Egy vers születése

Az emléktábla-avató ünnepségen Ágh István költő beszélt.

– Tisztelt emlékezők – mondta. – Olyan jogon vagyok itt, hogy 1956-ban, a parlamenti vérengzések során megsérültem, és a Tétényi úti Kórházba kerültem. Ott ismertem meg Katit, a szobánkban, szinte villanásra.

Nem él bennem más, csak a kedvessége, a piros melegítője. Ha a képzeletem nem csal.

Amikor már a Gellért Szállóba kerültünk mi, könnyebb sérültek, ott mondták meg ezek a kislányok, akik most már asszonyok, hogy november 7-én meghalt. És a sors furcsasága közé tartozik, hogy most a versnek is bizonyos motívumát elmondjam, és félve is mondom el..., hogy amikor csönd lett, elhallgattak a fegyverek, és az oroszok ünnepelték magukat, az unokabátyám fényképezett a városban. S a fényképek között megtaláltam az ő fényképét. Ahogy halottan az utcán feküdt. Az anyámnál rejtettem el ezt a fotót... Pessimistább voltam annál, hogy ez a vers ideér, mert ez a célja, és túlő a személyen, túlő Magyar Katalinon, és szimbóluma lesz az igazságnak, a mártíromságának, az egész magyar nép szétlövésének 1956. november 4-e után.

A verset végül is ő írta, nem én, és a címét is ő adta a maga nevével: Magyar és Katalin és vértanú.

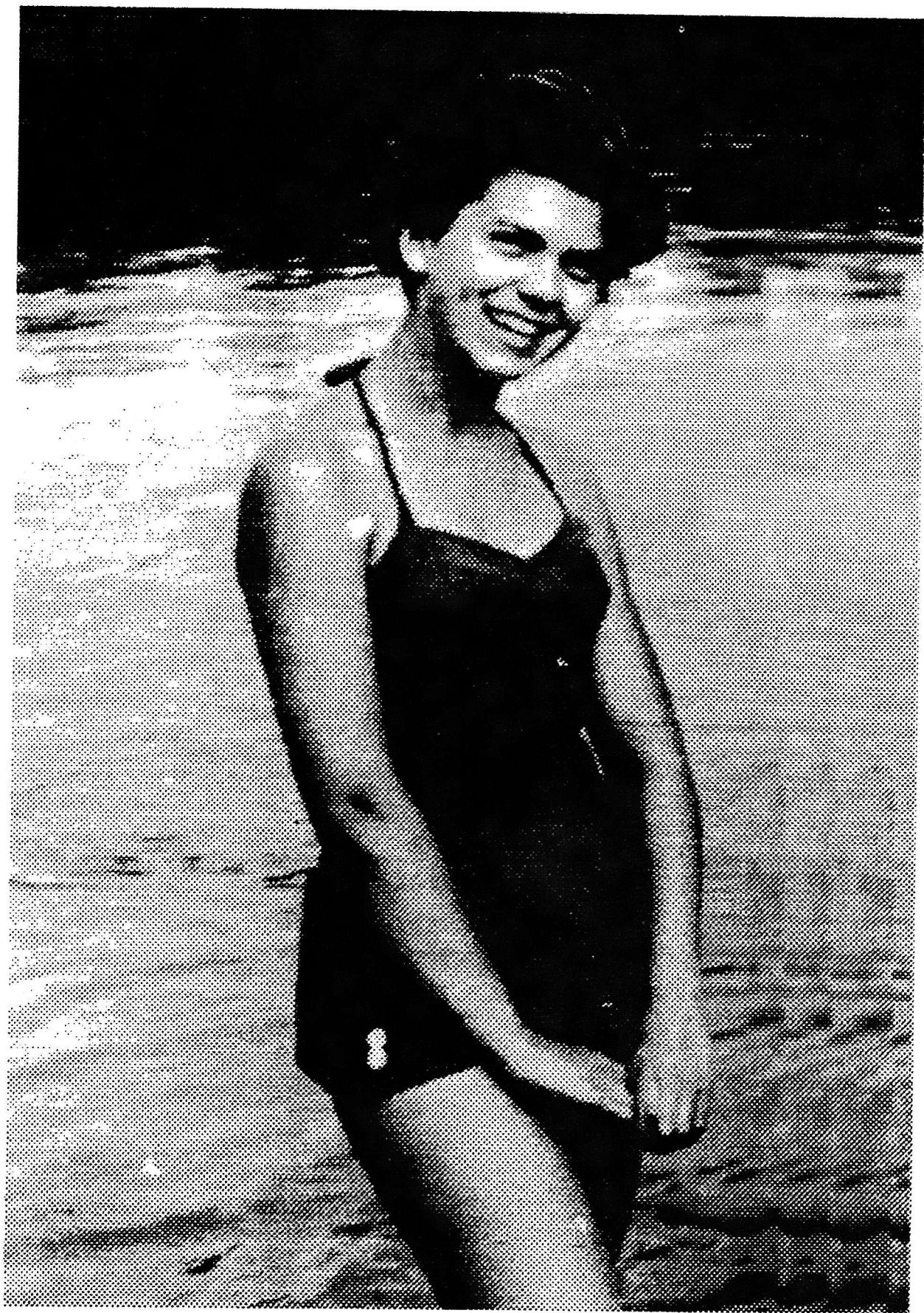
*„Valahol itt, valamelyik fiókban oszlik
barna homállyá, valahol fényes földi
lakk pácolja nyakcsigolyáit.
Nem látom, mint ha látnám, 'ballonkabátba
csavartan, homlokán csuklya gyapja,
szelíd arcával lepke-bárány,
Jeanne d'Arc és Zója negatívja
hanyatt a pesti járdán.”*

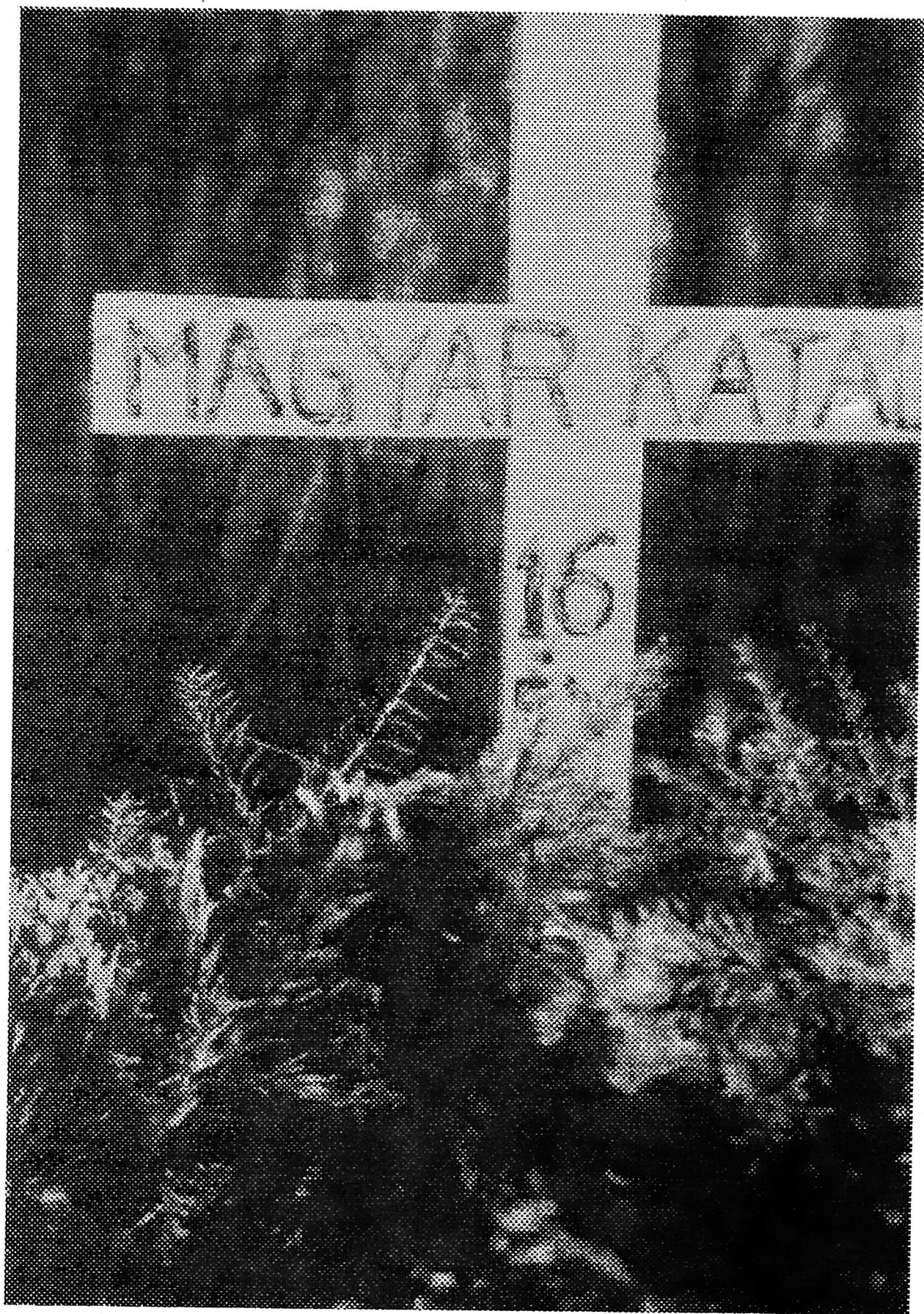

Az utolsó nyár...

Magyar Kati, 1956 nyarán

Ideiglenes sírok a Práter utcánál, 1956. november 7-ike után

A Halál az semmi!
Érted, semmi a Halál.
Csak az fáj,
ha tompán hull a rög
s lent egy gödör vár...
örök homály.

A Halál...
tizenhat - tizenhét éves fejjel
még nem tudjuk
mit veszünk el.
Finom, rezgő megsejtések...
pár illanó, röpke álom,
lángolás...tűz...
...élni lélekáron...
Merev szótlán a mozgékony arc
békés vonások, némaság...
mély árnyékok...
sötét, bánatos lilák
...vértelen ajkak
két üvegablak:
szem, mely a végtelenbe mutat.
...Tizenhat - tizenhét év
pillangó lét-hosszú éj?
de Kati mond, sötét az éj?
vagy homlokodon ragyog a fény?
Kell itt sok szó?
Szívbookmarkoló szentimentális?
Eszme lettél...
Ősz?... Tél?... Tavasz vagy!
Történ is ígéret és remény
Lázító való - élő intelem.
Múlt? - Nem! Jövő!
Jövő vagy, fény és meleg!
Élet vagy, pihető lehelet
napsugár!
Mi élők mi kérünk Tőled
életet, hitet, lobogó nagy szívet,
lángot,... meleget...
-Szavak, könnyek
ne kongjatok, ne hulljatok!
Ne illessen könny és sírás.
Örök tavasz vagy,
örök virágzás!
...Nagy ellentmondás ez
mégis, igaz,
vak éjszakában
épp ez a vigasz!
Jön a tavasz!

S az ősi földnek
Adta életét,
Az mindörökké él
Fűben, fában,
Magyar rögökben

Es magyar napsugárban
Ex az ismeretlen
munkától (Néha 2. rész)
való vess egy derék alapra
volt feljöttve
a hálókák kettője
Csoi ridipl.
157. III

KORMOS GABRIELLA, 1956

*'Eszme lettél...
Ősz?... Tél?... Tavasz vagy!
Történ is ígéret és remény
Láztató való - élő intelem.'*

Kormos Gabriella, 1956

A Hegyvidéki Galéria
tisztetéllal meghívja Önt és kedves családját
az 1956-os forradalom tiszteletére rendezett
ünnepi kiállítására.

A forradalom és áldozatai:

Magyar Kati

*Emlékezés és az egykori iskolatársak kiállítása
a Képző és Iparművészeti
Gimnáziumból.*

Megnyitó:

2005. november 4., péntek 16:30 óra

A vendégeket köszönti:

Lovas Pál alpolgármester

A kiállítást megnyitja:

Vasbányai Ferenc
tanár

Közreműködnek

a Budapesti Konzervatórium diákjai

A kiállítás megtekinthető:

2005. november 12-ig 10-18 óráig

FOTÓ: KERTÉSZ DÁNIEL

Koszorúk a Maros utcában ...

GYERTYAGYÚJTÁS A POLGÁRMESTERI HIVATAL ÉPÜLETE ELŐTT

A gyásznapi délelőttjén koszorúzási ünnepségre került sor a Pethényi úti kopjafáknál, ahol bajtársak, a POFOSZ tagjai másokkal együtt helyezték el virágaikat. A koszorúzás a Maros utca 3–5. szám alatt, a budai felkelők emléktáblájánál folytatódott: '56 novemberében a mai rendőrkapitányság épületéből irányították az ellenállást a „Széna tériek”, akiknek parancsnokait, Szabó Jánost, Bán Róbertet, Czimmer Tibort, Ekrem Kemált, Rusznyák Lászlót és Laurinyecz Andrást a megtorlás idején halálra ítélték és kivégezték.

Este ünnepi műsor zárta az emléknapot a polgármesteri hivatal előtt. Balázs László Gábor, Házy Zsuzsanna és Begyik Gábor a forradalmi eseményekhez kötődő verseket, prózai részleteket adott elő a Premier Fúvószenekar közreműködésével: többek között Mindszenty József rádióbeszéde, Nagy Imre november 4-i felhívása és a semlegesség bejelentése, valamint Szentkúti Ferenc, Hősköltevény egy pesti srácról című verse hangzott el. Végezetül, a mártírok előtt tisztelegve, a je-

A megemlékezés előtt, nyolc napon keresztül a polgármesteri hivatalnál szabadtéri filmvetítések keretében elevenedtek meg az 1956-os forradalom és szabadságharc történései, a dicső napok, majd az azokat követő kegyetlen megtorlás.

K. D.

TIZENÉVES ÁLDOZAT – KIÁLLÍTÁS A HEGYVIDÉK GALÉRIÁBAN

Az '56-os forradalom leverésének napján nyílt meg a Hegyvidék Galéria legújabb kiállítása. Magyar Katira, a forradalom egyik fiatal áldozatára emlékeztek: a szovjetek által agyonlőtt diáklány volt évfolyamtársainak képzőművészeti alkotásai voltak láthatók a Városmajor utca 16. alatti teremben.

Magyar Kati a Képző- és Iparművészeti Gimnázium tanulója volt, amikor a kollégiumból a nevelőtanárra elengedte a diákok egy csoportját – köztük Katit is –, hogy vért adjanak a harcokban megsérültek számára.

A megnyitón Lovas Pál alpolgármester köszöntötte a jelenlevőket. A megemlékezést Vasbányai Ferenc, immár nyugdíjas kollégiumi nevelőtá- nar nyitotta meg, aki negyven- kilenc évvel ezelőtt kiengedte az iskola kapuján Magyar Katit. A tárlat megnyitójára eljött Berczik Árpádné is, aki a fiatal áldozat osztályfőnöke volt. A megemlékezés résztvevői szimbolikusan egy gyertyát gyújtottak Magyar Kati és a forradalom többi áldozata emlékére.

A kiállításon változatos, a művészet legkülönbözőbb ágait képviselő alkotásokat láthatunk: a festménytől a kisplasztikán át a számítógépes grafikáig.

B. A.

Önkéntes ápolónőként hősi halált halt az 1956-os forradalomban

Egy kedves arcú, szép fiatal lány néz ránk erről a kissé homályos fényképről. Magyar Katalin tizenhat éves volt 1956-ban, láthatóan tele reményekkel, fiatalos nyíltsággal. A budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnázium tanulója volt, úgy élt, mint a legtöbb diáklány, egészen addig, amíg egy orosz harckocsi géppuskája a pesti utcán orvul le nem lőtte. A magyar forradalom és szabadságharc egyik legendás hőse volt. A belvárosi harcokban áldozta fel életét a forradalom utolsó napjaiban.

Katalin önként jelentkezett a sebesültek ápolására, az utcán heverő meglőtt civilek, katonák ellátására. Nem volt egyedül, iskolatársai háttérből segítettek: ápolták, bujtatták a sebesülteket. A diáklány 1956. október 23-án vért adott a Karolina úton, aztán felhúzta a vöröskeresztes karszalagot, és ápolónőként dolgozott a Tétényi úti kórházban. November 7-én betegért ment ki a mentőszolgálat. Katalin is velük tartott, hogy egy sebesült kisfiút vegyenek fel. Hárman voltak a mentőautóban, egy munkáslány, ő és a sofőr. Amikor a kilencéves sebesült fiú már bent feküdt az autóban, a sofőr

egy kis utcába igyekezett, hogy meghúzódjon, amíg a harckocsi elcsitulnak, de vesztére szembe találta magát egy orosz tankkal. Az, amikor észrevette a mentőautót, géppuskasorozatot adott le rá. A mentőben fekvő gyereket fejlövés érte, azonnal meghalt, egy másik golyó Katalint találta el, aki maradék erejével kúszva próbált menekülni, de újabb lövést kapott. Ő is meghalt.

Mindez a Dohnányi Ernő utca és a Liszt Ferenc tér sarkán történt, ahol ma már emléktábla hívja fel a figyelmünket a tragikus eseményekre. Katalin egykori gimnáziumi osztálytársai, barátai domborműves emlék-

Magyar Katalin, 1940–1956

táblát avattak azon a helyen, ahol a fiatal lányt a végzetes lövések érték. A domborművet Meszlényi János, Magyar Katalin osztálytársa készítette, a márványlapot Kampfl József faragta, 2012-ben.

„Mi a művészeti gimnáziumban osztálytársai, iskolatársai, többen utolsó napjainak is tanúi voltunk. Mindannyian őrzünk egy darabkát a lényéből. Katalin azon kevesek közé tartozott, akik 1956-ban önkéntesnek álltak be a mentőszolgálatához, és egyaránt

mentették mindkét harcban álló oldal sebesültjeit.

(Folytatás a 3. oldalon.)

(Folytatás az 1. oldalról.)

Ő sem kerülhetett el egy szovjet tank mentőkocsinak szánt géppuska sortüzét. Sorsa vegytisztán mutatta ki egy embertelen rendszer emberellenességét. Tizenhat esztendősen érte a halál, és mi egyre inkább úgy érezzük, minden nappal, amit azóta megéltünk, tartozunk neki” – mondta ifj. Koffán Károly, egykori osztálytárs.

Ágh István Kossuth-díjas költő október 25-én megsebesült a Kossuth téri véres lövöldözésekben, Katalin őt is ápolta a kórházban. A költő verset írt a bátor, önfeláldozó diáklányról, Magyar Katalin címmel. „Valahol itt, valamelyik fiókban oszlik / barna homályá, valahol fényes földi / lakk pácolja nyakcsigolyáit. / Nem látom, mintha látnám ballonkabátba / csavartan, homlokán csuklya gypja, / szelíd arcával lepke-barány, / Jeanne d'Arc és Zója negatívja / hanyatt a pesti járdán” (részlet a versből).

A forradalmakat szinte mindig fiatal értelmiségiek kezdeményezik, így volt ez 1956-ban is. Budapesten a műegyetemisták voltak azok, akik október 23-án békés felvonulást tartottak a belügyminisztérium engedélyével. Az egyetemi ifjúság a Bem-szobornál rendezett tüntetéssel Lengyelország iránti szolidaritását akarta kinyilvánítani, és egyúttal nyilvános hangot adni követeléseinek. Sem az egyetemisták, sem a kormány rendőri szervei nem gondolták, nem is sejtették, hogy a nemzeti színű és vörös zászlók alatt békésen vonuló diáksereghez órákon belül csatlakozni fog Budapest népe, majd az egész ország, és a néhány órára tervezett tüntető felvonulás véres forradalomba és szabadságharcba torkollik.

Déry Tibor azt írta az Irodalmi Újság 1956. november 2-ai számában, Barátaim című cikkében: „(...) A suhancok forradalma, mondták! Mától kezdve a »suhanc« szó szent előttem. Évek óta kétségbeesve figyeltem a magyar ifjúságot: ájultan hallgatott. Október 23-án felállt, és helyreütötte a nemzet becsületét. Megrendülten és tisztelettel megemelem a kalapomat előtte. Úgy, ahogy kívántam, remélem: '48 ifjúsága után támadt a hazának egy '56-os ifjúsága is.”

Mészáros Ákos

Kedves múltba-révedő Emlékezők!

Ünnep ez. A közösség napja.

És az áldozaté.

Ünnep, közösség, áldozat elválaszthatatlanul összetartoznak.

A múltat idézve egykor-volt-magunkat sejtjük meg az Idő homályán át, 49 év távolából. Csak sejtgetjük, de nem tudhatjuk. Mert fiatalságunk dacos hősiességéből, önfeláldozásra kész lelkesüléséből, hitéből, igazságszeretetéből kifosztottan állunk most itt. Az élethajóból apránként kidobáltuk az eszményeket, az ideálokat, hogy könnyebben hajózhassunk tova... Csalódás, kiábrándulás, vereség, sikertelenség, önfeladás és persze az önzés és a gőg veszítették el velünk régi csillagváró, csillagokra tekintő önmagunkat.

Megszégyenülten és méltatlanul gondolunk most Katalinra.

Távoztása azon a novemberi napon: talány, rejtett titok, érthetetlen áldozat marad. „A szabadság oltárán” – gondolhatjuk patétikusan.

Mit rejtett a titokzatos pillanat, amikor kilépett az életből? Amikor gyilkos golyók kiléptették? A zsarnok fegyverei búcsúztatták, azokéi, akik maguk is áldozatok voltak. Érthetetlen, felfoghatatlan, rémülettel teli.

Mire gondolt vajon akkor?

Nem szólalhatott meg az utolsó szó jogán, mint Tóth Ilonka vagy Mansfeld Péter; nem írhatta meg búcsúlevelét; nem öröközhette kedves maciját vagy díszes tolltartóját, vagy maga fűzte gyöngykarkötőjét – senkire. Nem hajolt fölő vigasztaló szavakkal az Isten papja.

Egyedül ment el, végtelen magányba zárva.

Vajon mi bátorította, hogy kitartsen? A többiek hazautaztak, ő maradt.

Szolidaritás, szenvedély-vágy, a közösség szövetsége, egy mély barátság vagy szerelem, amely az együttlét napjaiban érlelődött meg benne – valakivel, akivel együtt járták a vértől-füsttől-fegyverzajtól félelmes budapesti utcákat?

Emlékezett talán az előző évben tanult költői üzenetekre?! Ezek adtak bátorságot neki? A művészek szent igéi?!

Hol van a hon, melynek Árpád vére
Győzelemben csorga szent földére,
Mely nevével hév szerelmet gyújt...

A tehetetlen kor jött el, puhaságra serényebb
Gyermekek álltak elő az erősebb jámbor apáktól...

Az nem lehet, hogy ész, erő,
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átoksúly alatt...

Nem sokaság, hanem / Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat...

Ha majd minden rabszolga-nép
Jármát megunva síkra lép...

Nekem áldott az a bölcső,
mely magyarrá ringatott.

Tegnap beleolvastam Kormos Gabi naplójába. Vallomása alapján bizonyos, hogy ennek a nemzedéknek, az 1956-ban nyitott lélekkel és szomjas értelemmel élő kamaszoknak ideálra vágyakozó szellemisége megfelelő talajt jelentett a magyar életigazságok számára. Ő már Adyt is biztosan citálta. Ilyeneket olvastam tőle:

>Micsoda gyáva, elkorcsosult nemzedék vagyunk...
Vakok, akik félnek a fénytől...
Jer Mindenség! egy percig állj meg itt... egy lázadó, gyáva, gyenge nemzet küzdelmét figyeld!
Szerepet kérek, sors! Hadd küzdjek én is!
Hazám, hazám, annyi mindenre képes volnék...
És valamennyien!
Nagy küzdelem áll előttünk...<

Kedves Katalin!

Úgy mentél el 49 esztendeje jövő hétfőn, hogy elmulasztottál búcsút inteni. Előre mentél. Tudjuk, menni kell utánad. Ki előbb, ki később. Az Élet örök törvénye szerint.
Ha maradék életidőnkben meg tudunk tisztulni véráldozatodban – nagyobb szeretete senkinek sincs, mint aki életét adja barátaiért – méltók lehetünk belső szabadságod vállalásához. Engesztelni, vezekelni – a bűn miatt, amely eluralkodott a világban. A szavak hiábavalóak tettek nélkül. Ki kell érdemelnünk a találkozást. Az őszi természet gazdag pompája figyelmeztet arra, hogy a történelem és a lélek, azaz az egyes ember is csak lehetősége csúcsára felfutva tudja szeretni a szeretetre oly méltatlan életet.

Ahogy Kosztolányi verse nyomán megérezzük (megérteni nem fogjuk soha) a közelgő találkozás bizonyosságát:

Őszi reggeli

Ezt hozta az ősz. Hús gyümölcsöket
üvegtálon. Nehéz, sötét-smaragd
szőlőt, hatalmas, jáspisfényű körtét,
megannyi dús, tündöklő ékszerét.
Vízcsöpp iramlík egy sötét bogyról
és elgurul, akár a briliáns.
A pompa ez, részvételen, derült,
magába-forduló tökéletesség.
Jobb volna élni. Ámde túl a fák már
aranykezükkkel intenek nekem.

Vasbányai Ferenc

„MENTSÜK MEG AZ EMLÉKEKET!”

Csikai Márta: Folyó

„A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben.” - Albert Camus

Ahogy Camus idézetéből is látszik, az 1956-os forradalomnak szerte a világon hatalmas visszhangja volt. Európa és Amerika haladó gondolkodóit is megrázta ez az esemény. Az országhatáron kívül és belül megjelent visszaemlékezésekből tudhatjuk, hogy ez az esemény a magyar forradalmak történetében is meghatározó.

Milyennek tűnhetett az akkori világ egy hozzám hasonlókorú 17-18 éves számára? Elsőként ez a kérdés fogalmazódott meg bennem, hiszen ki ne lenne kíváncsi arra, hogy egy ilyen helyzetben az én korosztályom hogy viselkedett.

Azért is tartottam fontosnak a pályázat megírását, mert előzőleg nem túl sokat tudtam erről a történelmi eseményről. A fiatalok számára is fontos lenne, hogy ne csak tankönyvből ismerjék meg a történeteket, hiszen ennek a nemrég történt eseménynek még számos túlélője van. Ezért is örültem meg különösen, amikor találkozhattam Csikai Mártával, aki a forradalom kitörésekor szintén 17 éves volt. Márta néni valójában nem saját magáról szeretne mesélni, hanem arról a közösségről, amelynek a tagjaként élte át az eseményeket.

Beszélgetésünkkor a háttérben halk zene szól, hiszen Márta néni szerint sokkal jobb így, mintha néma csöndben emlékeznénk.

- Először is azt szeretném kérdezni, hogy hogy tetszett bekapcsolódni ezekbe az eseményekbe?

Hogy hogy kapcsolódtam be? Hát először is ott kezdjük, hogy én származásomnál fogva vidéki vagyok, és úgy kerültem föl Budapestre, hogy fölvettek 53-ban a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba. Nagykőrösön születtem és valahogy kiderült, hogy közöm van a rajzoláshoz. Ezután fölvettek, szerencsém volt. Ez egy igen jó iskola – a Kálvin tér közelében található, IX. ker. Török Pál u. 1. alatt - és arról nevezetes, hogy az ország legeslegrégibb szakiskolája; Mária Terézia alapította Schola Graphidis Brudensist néven 1778-ban. Később lett Pesten is egy, a Pesti Rajziskola, aztán ez a kettő egyesült és lett Iparrajziskola. És amikor én odajártam, már Képző- és Iparművészeti Gimnázium volt a neve. Nagyon – nagyon jó szakiskola volt mindig, és kiváló jó tanárok tanítottak, úgyhogy én minden fontosat ott tanultam a szakmában.

- Mivel vidékről tetszett jönni, kollégiumban tetszett lakni?

Igen, volt az iskolának egy kollégiuma a Somlói út 26-ban, a Gellérthegyen a XI. kerületben, és ott laktam. Nagyon szép kis kollégium volt, szemközt a lánykollégiummal volt a fiúknak is egy, sőt egy ideig a konzervatóristák, a muzsikások is ott laktak.

- Milyen volt a viszony az osztálytársaival?

Igen jó társaság volt, máig barátságban vagyok a volt osztálytársaimmal. Miután ők is bekerültek a főiskolára, azóta a szakmában is együtt vagyunk. Ez az esemény úgy hozott bennünket össze, hogy minden ősszel, minden október 23-án az iskolában egy emléktábla előtt találkozunk, a Magyar Kati emléktáblája előtt. Róla majd később mesélek.

- *Hogy kezdődtek ezek az események? Mennyire volt érezhető, hogy valami készülődés van?*

Tudni kell, hogy mi ebben a kiváló iskolában úgy érzékeltek a zsarnokságot, hogy néhány megalázóan primitív ember irányította az iskolát, akiktől nagyon kellett félni. Ilyen volt az igazgató úr, aki még beszélni sem tudott rendesen, mégis mindenki rettegett tőle; és az orosz tanár – szörnyűek voltak. Ugyanez volt az országban is – ezt a történelemből is lehet tudni –, egy rossz szóért börtön és megtorlás következhetett. 45 után, a háború befejezése után itt maradtak az oroszok – és abból is elégünk volt – 11 év telt el azóta, de nagyon megsokallták az emberek Rákosi országlását. Na most, megérett ez a sok elégedetlenség, de 56-ban már kezdtek kicsit lazulni a dolgok. Mi azt érzékeltek az iskolában, hogy kezdtek bennünket is kérdezni, a véleményünket. Emlékszem, hogy volt ilyen, hogy „diákszemély”, ahol alapvető dolgokért kellett harcolni, pl.: hogy március 15-én lehessen nemzeti színház zászló, mert előtte nem lehetett más, csak ruszki zászló.

- *Mennyire volt ez téma az iskolában, lehetett-e a tanároktól hallani valamit?*

Kiváló irodalomtanáruktól, Ipper Lászlónétól hallottunk pl. a Petőfi Körrel, mert ő eljárt oda és beszámolt nekünk az ott történetekről. Szeptembertől kezdve már arról szóltak az irodalomórák, hogy ő mesélt. Úgyhogy kellőképpen fel voltunk már ajzva, és akkor jött 23-a.

- *Máshogy kezdődött-e ez a nap, mint a többi?*

Nem, ez a nap is úgy kezdődött, mint az összes többi: 6-kor volt ébresztő, azután reggeli és 7 körül elindultunk az iskolába. Mindig gyalog mentünk, a Kelenhegyi úton végig, Szabadság-híd, Kálvin tér. Aznap nagyon szép idő volt, csapatokban mentünk, közben a Magyar Kati is ott volt; mindig nevetett, egy igen vidám lány – bronzvörös hajjal, szép, csinos. Miközben mentünk át a Szabadság-hídon, sárlányok keringtek, szóval igen jók voltak ezek a reggeli séták. Normál tanítási nap volt, mindenki elszéledt a saját osztályába. Én a IV. b-be jártam, és aznap nem volt se rajzórá, se szakóra, csak elméleti. Az utolsó óra orosz volt. A másik ember, akitől mindenki félt, Bors Jenő, ő volt a nagyon szigorú és rémes orosz tanár. Moszkvában végzett, mindenkit „elvtársosított”, szóval szigorú, veszélyes alak volt. Mi pedig akkor – először – mertünk vele szembeállni. Belénk kötött, mi meg közöltük vele, hogy nagyon utáljuk tanulni az orosz, és hogy az egészről elég. A tanár rettenetesen ideges lett, vörös fejével elkezdett ordítani, hogy „ezt még megkeserülük az elvtársak”! Ezután mindenki egyest kapott, szóval ilyen kis aprósággal kezdődött az iskolán belüli forradalom.

- *Mit szólt ehhez az igazgató?*

Már napok óta téma volt, hogy Nollai igazgató urat valahogyan ki kéne piszkálni az iskolából. Még máig sem tudom, hogy ezt hogy akartuk. (Márta néni nevet, mint egy diák.) Erre nem került sor, de megbeszéltük, hogy majd délután találkozunk ezzel kapcsolatban. Közben meg olyan híreket kaptunk, hogy délután 3-kor az egyetemisták tüntetést szerveznek a Petőfi szobornál. Erre azt gondoltuk, mi kollégisták, hogy akkor nem megyünk haza ebédelni és megvárjuk. Utána én kimentem, mert a tanítás 2-ig tartott, úgyhogy nem sok idő volt. Csak kiszaladtam a Kecskeméti utcába, egy könyvesboltba könyvet venni. A kirakatban láttam a tüntetésről a Műszaki Egyetem plakátját. Utána egyre több plakátot láttam, egyre több csoportosulást. Nagyon izgalmas volt: az addig rettegő emberek kezdtek összeállni, csoportosulni. Ezekből látszott, hogy valami készül. Akkor visszamentem az iskolába. És ott már jócskán összejöttek a gyerekek, főleg a kollégiumból.

- *Hogyhogy többnyire kollégisták gyülekeztek ott, a többiek hazamentek?*

Azért főleg kollégisták, mert a pestieket haza parancsolták a szüleik. Persze volt köztünk pesti is, de kevesebb, mint kollégista. A lányok már valahonnan szereztek nemzetisziinszalagot, kokárdákat gyártottak és osztották szét köztünk. Elindultunk. Az Egyetem utca és a Kálvin tér már színültig volt emberekkel, az egyetemisták szervezték a sorokat. Igen csendes, fegyelmezett tömeg volt még, beengedtek maguk közé. Először hezitáltak, hogy kicsik vagyunk, de mondtuk, hogy jók leszünk, így beengedtek. Rendezett, hosszú-hosszú sorokban mentünk végig, egymásba karolva. Így mentünk ki szép csöndben a Petőfi szoborhoz, ott már iszonyú nagy tömeg volt, nehezen fértünk el, abszolút be voltunk ékelődve. Ezután hirtelen valaki elkezdte a Himnuszt – gyönyörű volt! Közben előkerültek a zászlók is, itt már a régi címereket – amik a szovjet címerhez hasonlítottak – kivágták, és így születtek a lyukas zászlók. Majd előkerült Sinkovits Imre, akkor 28 éves volt, a Nemzeti Dalt szavalta, és ahogy azt kell, a refrént meg utána a tömeg. Végül a Szózat hangzott el. Aztán felhangosodott a dolog és elindult a tömeg a Múzeum körút, Madách-tér, Bajcsy-Zsilinszky út irányába. A Nyugati pályaudvarnál mégiscsak kiváltunk a tömegből, mert eszünkbe jutott, hogy megbeszéltük az iskolagyűlést. Visszamentünk az iskolába, de aztán úgy gondoltuk, hogy sokkal fontosabb lenne megint kimenni. Egy ideig céltalanul lődörögtünk és eszünkbe jutott, hogy a többiek a Kossuth térre mentek, mi is elindultunk, de akkor már jött vissza az a csapat. Csalódva jöttek, mert Nagy Imre szinte semmit nem mondott, de akkor még nem tudtuk, hogy az ávósok a hátába tartották a puskát – így szegény nem tudta elmondani, amit akart. Aztán elmentünk megint a Petőfi szoborhoz, még mindig iszonyú sokan voltak és megint elénekeltük a Himnuszt. Egyszer csak minden harang megszólalt: döbbenetes volt. Először a Belvárosi templom, aztán az Egyetemi templom, végül az összes a környéken, zúgott az egész város!

Ahogy Márta néni belemerül az események elbeszélésébe, egyre inkább előtérbe kerülnek az érzelmek. Számomra is döbbenetes: el tudom képzelni a harangzúgást, a Belvárost, az azonos célért megmozdult tömeget, a nálam néhány évvel idősebb egyetemistákat.

- *Milyen közös mozzanat lendítette tovább az embereket?*

Ezután volt, aki hazament, az egyetemisták visszamentek az egyetemekre, sokan viszont elindultak a Sztálin szoborhoz, az akkori hatalom egyik jelképéhez. Mi is tudomást szereztünk erről, ezért elhatároztuk, hogy visszamegyünk az iskolazászlóért, mivel közel van a Kálvin tér a Petőfi szoborhoz. Szép nagy, selyem iskolazászló volt, csak a rúd végén volt egy ötágú csillag, azt letörtük – így indultunk el. A Kálvin tértől egy darabig mi vezettük a csoportot, mert rengetegen jöttek velünk, közben különböző jelszavakat kiabáltunk, pl.: Aki magyar, velünk tart!

Ekkor már döbbenetes nagy tömeg volt az utcákon, de az ablakokban is lógtak az emberek és dobták nekünk a zászlókat, hogy vigyük magunkkal. Elmesélhetetlen! A törzscsapat itt is megvolt: Fülöp Erzsi, Kalmár Kati, Magyar Kati, de igazából nem tudom végigmondani a névsort, mert fiúkollégisták is voltak és a nevelőtanárunk, Vasbányai tanár úr is a kollégiumból. Már késő délután volt, amikor végimentünk az Andrássy úton, amit akkor Sztálin útnak hívtak. Mire a Hősök terére értünk, már besötétedett. Hatalmas tömeg volt, így nem tudtuk megközelíteni a Sztálin szobrot.

Sötét volt a tér, de valahonnan reflektorok is előkerültek. Azt mondják, hogy csepeli munkások voltak, akik szerszámokat hoztak. Először drótkötelet raktak a nyakába, traktorokkal, meg mindenfélével húzták, de nem mozdult. Majd hegesztőpisztolyt hoztak, és csizmája fölött körbevágták a szobrot. A szobor nagyon jól volt alapozva, ezért nem lehetett

olyan egyszerűen ledönteni. Miután ledőlt a szobor, a csizmájából még nagy vasak álltak ki, amik a csizmáján keresztül a talpazatba voltak erősítve. Szóval lába nélkül, amputálva került le a szobor. Mindenki nekiesett, ütötte-vágta és vitt magának belőle haza emlékül. Napokig húzták a körúton, aztán a végén elfogyott. Ezt már mi nem láttuk, odáig láttuk, amíg ledőlt (pontosan: 21: 35-kor) iszonyú nagy hangerővel nagy ováció és örömmujongás közepette.

Közben meg jött az ijesztő hír – meg ha jobban füleltünk, hallani is lehetett, hogy valahol lőnek –, hogy a Rádiónál, Bródy Sándor utcánál van lövöldözés. Estefelé Vasbányai tanár úr ott volt ezzel a sok gyerekkel, összeterelte a bandát és a Hősök terétől a Gellért-hegyig futottunk. Kis utcák takarásában úgy, hogy messziről még hallottuk a lövéseket. De azt már nem tudnám megmondani, milyen útvonalon mentünk, de egyszerre csak hazaértünk. Így volt a napnak vége, aludni nem igen tudtunk. Közben voltak, akik lemaradtak, pl: Kalmár Kati a Rádiónál töltötte az éjszakát. A neveket már pontosan nem tudom, de voltak olyanok, akik a Móricz Zsigmond körtéről nem jöttek föl, már ott is voltak lövöldözések. Kormos Gabi innen jött és mesélte, hogy látta az orosz tankokat.

- Egyébként nem tetszettek félni?

Jaj, dehogynem! Nagyon rémes volt. Mi emlékeztünk még a háborúra, annak ellenére, hogy kicsik voltunk (*Márta néni 1939-ben született*), nagyon-nagyon rossz volt. A kollégiumba hajnalban jött meg Kalmár Kati a Rádiótól, elmesélte, hogy mit látott ott: az ávosok mentőskönek álcázták magukat és mentőautóból lőttek. Szörnyű volt!

- Egyértelművé vált tehát, hogy másnap nem lehet a megszokott életet folytatni, pl. iskolába menni. Hogyan telt a nap, hogy jutottak hírekhez?

Persze. Október 24-én álmatlanul lődörögtünk, mivel nem lehetett iskolába menni, bezártak minket a kollégiumba. A fiú kollégisták közül, aki akart, azt átengedték, hogy legalább beszélhessünk velük. Bekapcsoltuk a rádiót: hol a Szabad Európát, hol Amerika Hangját, hol a Magyar Rádiót hallgattuk. A Magyar Rádióban mondták, hogy az „ellenforradalmi banditák” tegyék le a fegyvert, mert különben statáriális bíróság elé kerülnek. A Szabad Európából azt lehetett hallani, hogy „tartsatok ki, segítünk”, aztán persze nem segítettek.

Voltak, akik próbáltak jókedvet csinálni: fent az emeleten ültek a galérián.

Ott ültek a Magyar Katiék és énekeltek, azért is énekeltek: mindenféle akkori slágert és népdalokat. Azt tudom, hogy a Kati a „Bolyongok a város peremén...” című divatos táncdalt énekelte.

Így telt el ez a nap. Nagyon tehetetlennek éreztük magunkat, olyan rossz volt, hogy mások ott kint mennyi mindent megtesznek, mi meg csak itt lapulunk. Ezért megbeszéltük másnapra, hogy valahogy megpróbálunk elkéredzkedni a kollégium igazgatónőjétől, hogy mehessünk vért adni.

- Honnan tetszettek tudni a véradásról, a rádióból?

Igen, folyamatosan lehetett hallani, hogy várják a véradókat, aki csak bír, jöjjön. Mondták a címeiket, hogy hova, hozzánk legközelebb a Karolina úti volt. Az igazgatónő csak úgy engedett el bennünket: „Jól van, de aztán gyertek vissza!”

Csak pár névre emlékszem közülünk: Fülöp Erzs, Szathmáry Gyöngyi, Segesdi Kati, Kalmár Kati, Magyar Kati, Bencsik Klára, Kiss Kati, Ravasz Erzs, Kormos Gabi.

Aránylag csönd volt, nem emlékszem atrocitásra. Épségben odaértünk, ott viszont nem vettek tőlünk vért, mert nem voltunk nagykorúak. Az egyik ápolónő viszont megsúgta, hogy menjünk el egy kórházba, itt van a közelben a Tétényi úti kórház, és ott biztos kell a vérünk,

akárhány évesek vagyunk. Tényleg úgy volt: mindenkinek megnézték a vércsoportját; mondták, hogy várjunk, majd szólítanak, mindenkre sor fog kerülni.

- Mit csináltak addig is? Bizonyára hosszúnak tűnt a várakozás.

Addig is hasznosítottuk magunkat, mert a földszinten volt a vérvizsgálat és láttuk, hogy iszonyú sok munka van: egyrészt folyamatosan hordják a sebesülteket, másrészt jönnek a különböző segélyszállítmányok Magyarországról is és külföldről is. Úgyhogy mindenkinek jutott munka: énnekem az, hogy a portánál nyitogatnom kellett a dupla csapóajtót a mentősöknek, hogy a hordágyakkal beférjenek. Elég sűrűn jöttek, mert akkor volt a Kossuth téri vérengzés, tömeggyilkosság – onnan hozták a legtöbb sebesültet. Akkora tócsák voltak, hogy időnként a vért kellett törölgetni a kapuban. Volt olyan, aki a segélyküldeményeket vette át, volt, aki a betegirányításnál segített.

Egyszer csak szólítottak engem, hogy menjek a 327-es kórterembe, ott van rám szükség. Azért szóltak először nekem, mert 0-s a vércsoportom és az mindenkinek jó. Ott feküdt egy 19 éves fiú, Nemestóti Csaba, ő kapott tőlem 225 cm³ vért, amitől egy kicsit elszédültem, de adtak enni-inni, aztán pihentem egy kicsit. Szegény Csaba iszonyú súlyos repesztalálatot kapott, átlőtték a combját – át lehetett látni rajta, teljesen eltört a combcsontja, szilánkosra. Akkor, amikor a vért adták neki, úgy nézett ki, mint aki már nem él: viaszszárga volt, mindent megtettek, hogy életben maradjon.

Ezután visszamentem a földszintre, ahol én is segítettem a segélycsomagok elraktározásában. Szenzációs volt, hiszen akkor láttam életemben először narancsot, banánt. Előtte nem is láttam datolyát, azt se tudtam, milyen gyümölcs. Akkor láttam svéd, amerikai kekszet, csokit és süteményeket is. Magyarországról, vidékről pedig cukrot, lisztet, libát, kacsát, disznót, mikor mit hoztak. A végén már olyan sokat hordtunk be, hogy megteltek a raktárak, így el kellett irányítani az élelmiszert különböző kollégiumokba. Pesten az összes gimnázium tele volt, a diákok nem tudtak hazautazni, az üzletek zárva voltak, úgyhogy kellett az étel.

Így aztán lassan ránk esteledett, vissza nem tudtuk menni a kollégiumba, mert akkor már nagyon nagy harcok voltak. Arra már nem emlékszem, hogy szegény igazgató nénit értesítették-e, hogy mi történt, valószínűleg igen. Közben többször felszaladtam a kórterembe, ahol Csaba feküdt, magához tért, kinyitotta a szemét, ennek nagyon örültem. és aztán ott is maradtam a 327-es kórteremben éjszakai nővérnek.

Többnyire nagyon súlyos sebesültek voltak, akikre éjjel-nappal vigyázni kellett, legtöbbjük olyan volt, akiket ma már az intenzíven kezelnének. Éjszakánként általában az infúziókra kellett vigyázni, meg a különböző kívánságaikat teljesíteni. Tulajdonképpen éjszaka volt a legtöbb szükség rám, ám nappal is folyton. De az éjszakai ügyelet volt nagyon fontos, hogy mindig legyen valaki a szobában, mert hivatásos ápoló nem volt annyi, hogy mindenhol legyen egész éjjel valaki.

Erről jut eszembe, hogy első éjjel volt egy fiú, egy kis ruszki, nagyon fiatal gyerek volt. Szegény az se akart idejönni magától. Fejsérülése volt, teljesen be volt pólyázva, úgyhogy nem is láttam az arcát, a szemében volt egy szilánk. Ezért másnap reggel elvitték, meg szerintem amiatt is, mert nem akarták ott tartani a magyarok között. Lehet, hogy komplikációt okozott volna. Ebben a kórházban azért volt olyan szoba, ahol ávósok és ruszki is voltak, csak elkülönítve. Ott már csak betegek voltak, úgyhogy nem bántották egymást a sebesültek.

- Pontosan mennyi időt tetszett itt tölteni?

Ettől kezdve 18 napig voltam itt, ha jól számolom, a többiekkel már alig találkoztam. Innentől összefolytak a napok, eleinte a nappalok meg az éjszakák is. Nem is tudom, mikor aludtam először. A főnővér, Ella nővér vette észre, hogy aludnom is kéne, rámparancsolt, hogy csak

akkor kelhetek föl, ha ő szól. (Ella nővér református diakonissza volt, szigorú, de aranyos. Később férjhez ment, mert beleszeretett egy betegébe.)

- Honnan tetszettek értesülni az eseményekről, volt a kórházban rádió?

A kórházban volt rádió, de az én kórtermemben nem, ennek ellenére értesültünk a történetekről. Főleg a mentősektől, akik a sebesülteket hozták és a látogatóktól, hiszen a gyerekekhez jöttek látogatóba, így tudtuk a nagyobb eseményeket. Például a Mindszenty-beszédet hallottam is, de félálomban, mert ez akkor volt, amikor Ella nővér lefektetett. Nagy szenzáció volt, mikor Mindszenty bíborost kiengedték és beszélt a rádióban. Azt is tudtuk, hogy a ruszok bejöttek november 4-én, iszonyú nagy harcok voltak, akkor le is kellett menni a pincébe, a betegeket is levinni, háborús helyzet volt. Teljesen hadikórházzá alakult ez a Tétényi úti kórház és még sok más kórház is. Annyira, hogy még a szülészetén is sebesültek voltak, itt feküdt Ágh István költő is, akkor még Nagy Istvánnak hívták. Később annyira megtelt a kórház, hogy a könnyebb sérülteket átvitték a Gellért szállóba – ezt is kiürítették és egy részéből szintén kórház lett.

Ágh István is ekkor került át a Gellért szállóba, ezt ő később mesélte el, erről mi mit sem tudtunk. Magyar Kati ápolta őt 3 napig, utána ment ki a Kati a mentőautókba dolgozni, segített berakni a sebesülteket a mentőautóba.

- Egyedül tetszett lenni a betegekkel?

Nem teljesen, hiszen a főnővér mellett voltam segédápoló. Mindig kiadták, hogy mit kell csinálni, sok mindenre megtanítottak: egyszerűbb kötözésekre, még a katéterezésre is. Segítettem az ágyhúzásnál, mosdatásnál, ágytálazásnál és hasonló dolgoknál. Utána egy darabig én orvos akartam lenni, de aztán mégsem, hiszen felvettek a főiskolára.

- Ezekben a napokban nem tetszett úgy gondolni, hogy jobb lenne hazamenni?

Nem, egyáltalán nem, mert annyira fontos volt ott lenni. Annyira nem, hogy rösteltem magam, de amikor édesanyám értem jött, én nem akartam hazamenni, mert tudtam, hogy még dolgom van, de hát akkor már jobban voltak a betegek.

- Mennyire tudta Márta néni megismerni a betegeket? Tetszene tudni róluk mondani pár szót?

Nagyrészt elég sokat tudtam velük beszélgetni, és utólag mindegyikükről feljegyeztem néhány fontos mondatot, meg miután hazakerültem, otthon emlékezetből le is rajzoltam őket. Ez egy 6+1 ágyas kórterem volt, nagyon szívesen mesélek róluk.

Az első ágyon a Nemestóti Csaba feküdt: mint ahogy már mondtam, neki adtam vért. 19 éves üvegtechnikus. A súlyos repesz okozta sérüléséből lassan gyógyult föl, többször operálták és rövidebb maradt az egyik lába. Előtte sportoló volt, sízett. Mikor az állapota javulni kezdett, kiderült, hogy egy derűs, vidám fickó. Engem csak testvérnek szólított a véradás miatt. A többieket időnként úgy szórakoztatta, hogy egy széket kellett a hasára tenni és azon dobolt. Egyszer a kötözéskor elkérte a combcsontjáról levált szilánkot, mondván elteszi talizmánnak.

Zeley Tibor 20 éves volt, foglalkozása: vájár. A körtéri harcokban sebesült meg, súlyos haslövést kapott, májkárosodása volt. Többször került életveszélybe, pl.: hashártyagyulladás, stb. Amikor januárban visszamentem a kórházba, mert akkor kezdődött a tanítás, csak ő volt ott a régiek közül, már elbocsátás előtt, gyógyultan, de nagyon soványan.

A 3-as ágyon feküdt Baksay Iván, akkor 20 éves volt, teológus. Jól emlékszem, hogy egy nagydarab, füligszáj ember volt, magas, fekete hajjal. A Parlamentnél kapott haslövést, amitől májsérülése lett. A többiekhez képest nagyon gyorsan gyógyult, régebben műtős is volt, így a kötözésnél segített az orvosoknak. Mondta, hogy nem akar pap lenni, csak hittudományi doktor.

Vele szemben egy 16 éves gyerek feküdt, Visky Gyuri, aki faipari tanuló volt. Vékony, barna, tisztaszemű, sasorrú gyerek. Szegény a Kossuth-téren haslövést kapott, pedig csak nézelődni ment oda. Több napi szenvedés után meghalt, előtte soha nem láttam még halottat, nagyon megrendítő volt! A szüleinek egyetlen fia volt. Ha valaki mesélte volna, el se hinném, hogy így is lehet: ő vigasztalta a szüleit, hogy ne sírjanak, mert ő Krisztus katonája lesz. De ha mégis életben maradna, szerzetes lesz. Utolsó perceiben még annyit kiáltott, hogy „Jézus segíts!” és meghalt.

Később az ő ágyára került Benedicty Tibor, 20 éves görög-latin szakos egyetemi hallgató. Az éjjeliszekrényén mindig ott feküdt a görög biblia. Jobb vállán repesz-sérülést kapott, ezért ő volt az egyetlen könnyű sérült. Viszont egész nap nem lehetett a szavát venni, kiderült, hogy a Kossuth-téren mellette halt meg az öccse. Sokan látogatták. A balkezével mindent elég ügyetlenül csinált, ennek ellenére szégyellte, ha segítettem neki.

A 6-os ágyon Krajcsovics János feküdt, gépkocsikísérő volt és elég ostoba módon sebesült meg: egy kiskorú fegyveres kisgyerek úgy piszkálgatta a puskát, hogy véletlenül keresztüllőtte Jancsit. Ezért az egyik veséjét kivették. Szegény árva gyerek volt, mivel 1945-ben apját, anyját ruszok lőtték le.

Mellette Öry József feküdt, akit, szegényt nem igazán szerettem, káromkodott is. Gépkocsivezető volt, részegen karambolozott; sokan megsebesültek, ő meg ijedtében keresztüllőtte magát, de tüdőlövessel megúsza.

Végül a pótágyon a 22 éves Orosz János feküdt, haslövése volt, egyik veséjét kivették. Műtét után egész éjjel az infúziót kellett őriznem, mert nagyon nyugtalankodott. Szerencsére hamar felépült és a másik félveséjű Jancsival egymást támogatták a folyosón.

Márta néni egyes szám első személyben mesél ugyan végig, de az előzetes beszélgetés és az eddig elmondottak alapján is egyértelmű, hogy ő elsősorban nem magáról szeretne beszélni, hanem arról a közösségről, amelynek a mai napig tagjának tekinti magát. Azokról a fiatalokról beszél, akik ebben a nehéz helyzetben „csak” azt tették, amit tenniük kellett.

Név szerint említette eddig is őket, de különösen egyet emel ki közülük, akinek az értelmetlen halálára a mai napig döbbenettel emlékeznek.

Róla emlékezik a továbbiakban.

Ezután november 7-én Magyar Kati meghalt. Harmadikos festőszakos volt. Mentőkocsival a Liszt Ferenc téren jártak, egy sebesült kisfiúért mentek ki. De egy ruszki tankból belelőttek a mentőautóba, a kisfiú azonnal meghalt, Kati pedig sebesülten a járdára kúszott. Ezután teljesen érthetetlen módon a tankból még egy utolsót rálőttek.

Behozták a kórház hullakamrájába, azonosítanunk kellett. Máig nem tudom, hogy kivel voltam lent. Kezünkbe adták a kamrák kulcsát, de senki sem tudott velünk jönni. Bent, a falon bádogajtókat kellett nyitogatni, ahol bádogtepsiken feküdtek sorban. Egyedül egy ősz hajú

bácsira emlékszem, a többi mind fiatal volt. Amikor rátaláltunk Katira, piros tréningruhában feküdt, szép volt, csak a hajában volt vakolattörmelék.

Ideiglenesen a kórház udvarán temették el, januárban exhumálták, és Mosonmagyaróvárra vitték. A temetésre az iskolatársai is úgy jöttek el, hogy tanári segédlettel elszökdöstek az iskolából. Ezt követően szegény apját még sokáig üldözték, mondván, a lánya ellenforradalmár volt.

- Tetszett említeni, hogy az édesanyja jött Márta néniért. Hogy tudott Nagykörsről felutazni?

Az úgy volt, hogy teherautóval jöhetett csak föl, amelyen élelmiszeradományt hoztak. Csak úgy tudott felutazni, hogy hivatalos menetlevelet és ruszki engedélyt kért. Akkor még nem volt vonatközlekedés. A fiúk ekkor már egész jó állapotban voltak, így olyan luxustevékenységekre is maradt idő, hogy manikűr, pedikűr.

Ezután egy darabig anyukám is segített a kórteremben: az éjjeliszekevényeken rakott rendet, beszélgetett velük, mézes vajas kenyereket kent, kitöltötte az időt, mert nekem nagyon nem akaródzott indulni. Aztán mégis elbúcsúztunk és felültem a teherautóra.

- Milyen volt akkor az otthoni élet, mennyire tetszett tudni visszaszokni?

Otthon egyszerűen nem találtam a helyem, sokszor jöttem össze régi ismerősökkel. A kórházban 18 nap volt, de egy korszak, amiről sem beszélni, sem írni nem lehet igazán, mert a lényege elmesélhetetlen és leírhatatlan.

- Volt az eseményeknek valamilyen következménye a későbbiekben?

Igen, utána sokszor észrevettük, hogy követnek minket az utcán. Emlékszem, hogy 57 januárjában nem egyszer jöttek a hátunk mögött. Bőrkabátos pofák jöttek és letépték a gyászszalagot, amit a Kati miatt hordtunk a kokárda mellett.

Utólag végiggondolva viszont hihetetlen, hogy mennyire összefogtak a magyarok, akkora emberi szolidaritás volt, azóta sem tapasztaltam ilyet. Ilyen például, amikor ott voltak a szétlőtt kirakatok, senkinek sem jutott eszébe kirabolni az üzleteket.

- Sokáig tilos volt erről beszélni, mégis mikor jöttek össze először, mint emlékezők?

Először 1990-ben jöttünk össze, amikor felavatták Magyar Kati emléktábláját a Török Pál utcában. Akkor gyötrődve tudtuk csak összerakni a mozaikokat. Ezért lenne fontos mindenkinek beszélnie róla. Lehet, hogy valakivel kevés dolog történt, de ha azt a keveset is elmondaná, akkor tudnánk összerakni 56 igazi képét 40 év hallgatás után.

Ágh István is ott volt és Kati mamája is, a testvére nem tudott eljönni, mert külföldön volt. Azóta minden évben itt találkozunk október 23-án, Magyar Kati táblájánál.

Egyébként a sebesültekkel nem lehetett találkozni, tilos volt. A rendszerváltás után lehetett volna együtt örülni, de a telefonkönyvben nem találtam meg senkit. Biztos meghaltak, vagy máshol laknak az országban, vagy külföldön.

- Életének ez a része milyen hatással volt a későbbi művészetére? Tetszett-e erről készíteni valamilyen műalkotást?

A rendszerváltásig nem lehetett 56-ról nyíltan szobrot csinálni. Mintáztam Piétát, ami a szeretet legnagyobb áldozatának jelképe, amikor valaki az életét adja társaiért.

86-ban született egy szobrom „Folyó” címen. Itt két fekvő, lepellel letakart figura fekszik a folyó két partján, akik már átlényegültek a tájjal; egy fa nő ki belőlük.

1989-ben ezt a munkát adtam be, amikor pályázatot hirdettek a 301-es parcella emlékművének tervezéséhez. Ebben az volt a nagyszerű, hogy először lehetett 56-ról sok-sokévi hallgatás után beszélni. Nagy ünnep volt!

Azóta van egy emléktáblám a Bosnyák-téri templom falán.

1991-ben Nagykőrösön avattak egy Pietát, második világháborús és 56-os emlékműként.

Most domborművet mintázok egy első szobráshallgatóról, Bódis Antalról, akit a ruszok lőttek le a Képzőművészeti Főiskolán. A főiskola folyosóján helyezik majd el, bronzba öntve.

De még adós vagyok magamnak egy olyan munkával, ami az 56-ban átélt heteket fogalmazza meg! Nem tudom, sikerülni fog-e...

Márta néni műtermében beszélgetünk. Felállunk. Megmutatja a körben látható műalkotásait. A jelenben vagyunk, anélkül, hogy lezárnánk a beszélgetést. Le lehet zárni?

Ami a leginkább megragadott az egész beszélgetésben, az Márta néni egyik mondata:

„Egyik percről a másikra kisgyerekből felnőtt lettem, és ami a lényege: elmesélhetetlen, csak megvan bennem.”

Nagy visszaemlékezések helyett hallottam egy történetet 1956-ról, amit Márta néni úgy mesélt el, mint a világ legtermészetesebb dolgát: abban a helyzetben nem lehetett másképp cselekedni, segítségre volt szükség és ők mentek.

*Bayer Katalin
Szig, 2007*

„Aki nagyra termett, áldozatokban él.” – Berzsenyi Dániel

Csikai Márta: Angyal

Bayer Katalin 12/a

2006. szeptember 25.

MAGYAR KATALIN

1940-1956

dokumentumfilm

Rendezte: Kecskeméti Kálmán

Fényképezte: Gulyás János

Tisztelettel meghívjuk

2009. november 7-én, szombaton

*18 órakor az Uránia Nemzeti Filmszínház
(1088 Budapest, Rákóczi út 21.)*

*Fábry termében tartandó
filmbemutatónkra.*

ARANYTÍZ

TEÁTRUM

Pozsgai Zsolt

SZERELMEM, MAGYAR KATALIN

(ANZIKSZ–1956)

SZEREPLŐK:

Bóna Katalin, Bunyevác Katalin, Juhász Levente, Kollárik Rezső,
Losonci Krisztina, Lőrincz Vilmos, Pesthy Dorottya, Somogyi Sibylla,
valamint Szilágyi István színművész

Hangfelvételtől közreműködik: Tóth Tamás

ZENE: Papp Gábor

RENDEZŐ – DRAMATURG: Szabados Mihály

RENDEZŐASSZISZTENS: Nadas Eszter

ARANYTÍZ MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

1051 Budapest, Arany J. utca 10. Telefon: 311-2248, 354-3400, fax: 354-3404, email: aranytiz@aranytiz.hu,

www.aranytiz.hu

Pozsgai Zsolt: Szerelmem, Magyar Katalin Anziks, 1956

Az 1956-os Forradalom és Szabadságharc egyik legendás hőse volt a tizenhat éves, önkéntes vöröskeresztes lány: Magyar Katalin. A belvárosi harcokban áldozta fel életét a forradalom utolsó napjaiban. Magyar Katalint senki sem kényszerítette, önként jelentkezett a sebesültek ápolására, az utcán heverő meglőtt civilek, katonák ellátására.

Nem volt egyedül: iskolatársai a háttérből segítették, szüleikkel befogadták a sebesülteket, akiket nem lehetett már kórházba vinni, vagy akiket sebesülten is bújtatni kellett.

Pozsgai Zsolt művének szereplői ezek a 14–17 év közötti fiatalok, akik úgy érezték, alakítói lehetnek a történelemnek. Sok szó esik a harcolókról, a fiatalokról, akik a tankokat égették fel, vagy szembeszálltak a túlerővel. De az ő igyekezetük is kevesebb eredménnyel járt volna, ha nincsenek a háttérben azok, akik meggyőződéssel és hittel segítették munkájukat.

Az Aranytíz Musical Stúdió növendékei ugyanolyan korúak, mint akikről a darab szól. Velük és értük hoztuk létre ezt a produkciót, hogy az ő nyelvükön szóljanak erről a magyar történelemben majdnem páratlan eseményről, emellett az előadás során szemelvények hangzanak el Jankovics Ferenc, Buda Ferenc, Tamási Lajos, Tollas Tibor, Ágh István, Kibédi Varga Áron, Obersovszky Gyula és Vas István műveiből.

ARANYTÍZ MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

1051 Budapest, Arany J. utca 10. Telefon: 354-3400, 311-2248,
fax: 354-3404, email: aranytiz@aranytiz.hu, www.aranytiz.hu